
A büntetőbíróság ítéletének helytelen ténybeli következtetésből eredő megalapozatlansága

Háger Tamás^{*}

*„Certum est, quod certum reddi potest”
(Ami meghatározható, meghatározottnak tekintendő)¹*

1. Bevezetés

A tényállás megalapozottsága a valóságnak megfelelő, remélhetően az igazságot tükröző és igazságos bírói döntésnek egyik fontos záloga. A büntetőbíróság ítéletének ténybeli hibái a tényálláshoz kötöttség elvét feloldják és olykor az érdemi döntés akadályát képezhetik, amikor a megalapozatlanság orvoslásának közvetlen módja nincs, hanem közvetett úton történik a hiba javítása a támadott döntés hatályon kívül helyezésével és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasításával. A magyar büntetőeljárás fontos mérföldhöz érkezett a jogfejlődés útján. Az Országgyűlés mint ismert 2017. június 13-án elfogadta az új büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényt (továbbiakban új Be.), mely a 867. § alapján 2018. július 1-jén lép hatályba. A törvény több új jogintézmény bevezetése mellett részben átalakítja a másodfokú eljárás szabályait is. Kardinális újítás a vádlott terhére a ténybeli nagyreformáció megteremtése, valamint a megalapozatlanság okainak szignifikáns megkülönböztetése, mely szerint a teljes, kasszációhoz vezető megalapozatlanság mellett a másik fő forma a részleges megalapozatlanság, mely ténybeli hibát a fellebbezési bíróságnak kötelező módon orvosolnia kell. Tanulmányomban a helytelen ténybeli következtetésből eredő megalapozatlanságot vizsgálom a másodfokú revízió tükrében, figyelembe véve már az új Be. rendelkezéseit is, rögzítve azonban, hogy a klasszikus négyes megalapozatlansági okcsoport érdemi, elméleti jellemzői véleményem szerint nem változnak, a jogkövetkezmények azonban igen. A kérdés elemzését továbbra is időszerűnek tartom, tekintettel arra is, hogy a megalapozottság-megalapozatlanság fogalmával a jogirodalom kevésbé foglalkozik, mint például a büntetőeljárás statikus részének jogintézményeivel.

^{*} Bíró, Debreceni Ítéletábrla; külső óraadó, Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi Tanszék.

¹ Nótári Tamás: *Jogi Regulák és Szentenciák latinul és magyarul*, Szeged, Lectum Kiadó, 2013, 22. o.

2. Az ítéleti tényállás megalapozottsága és megalapozatlansága

A klasszikus értelemben vett, modern megalapozatlanság a magyar büntetőeljárásban, valamint orvoslásának módjai jól elhatárolható, konkrét normaként elsőként a bűnvádi perrendtartást (1896. évi XXXIII. törvénycikk) módosító 1949. évi XI. törvény rendelkezéseiben jelentek meg. A XX. és XXI. századi jogfejlődés megtartotta a főbb megalapozatlansági okokat, mint a felderítetlenség, a tényállás megállapításának hiánya, a tényállás hiányosságai, iratellenesség és helytelen ténybeli következtetések.² A törvény azonban sem e sorok írásakor hatályos, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényben (továbbiakban Be.), sem az új Be.-ben nem határozza meg pozitív formában a megalapozottság fogalmát, arra a megalapozatlansági okok fennállásának hiányából lehet következtetést vonni. A megalapozottság azonban álláspontom szerint definiálható pozitív formában is. Megalapozottnak tekinthető az ítélet (tényállás), ha a bíróság a legitim vádló által vád tárgyává tett múltbeli eseményeket a vád keretei között a törvényesen lefolytatott bizonyítási eljárást követően a valóságnak megfelelően, helyesen és hiánytalanul állapítja meg, azaz megalapozatlansági hibában nem szenved. A valóságnak megfelelőség, a teljesség, a releváns tények hiánytalansága Móra Mihály,³ Nagy Lajos⁴ és Cséka Ervin⁵ fogalom meghatározásában is domináns. Király Tibor gondolatai szerint megalapozott az ítélet, ha megfelelő bizonyítékokkal alá van támasztva, illetőleg megalapozatlansági hibában nem szenved.⁶ A megalapozottság fogalmának meghatározásakor úgy gondolom, hogy nem lehet figyelmen kívül hagyni a védelmi szabályokat⁷ sem. A bíróság ugyanis csak a tettazonosságra vonatkozó normákat megtartva, a megvádolt személy vádba foglalt cselekményét bírálhatja el és nem utolsósorban lényeges a bizonyítás törvényessége is, hiszen megalapozott tények csak törvényesen beszerezett bizonyítékokra alapíthatók. A megalapozatlanság fokozatait a jogirodalom⁸ és a bírói gyakorlat már hosszabb ideje megkülönbözteti, elválasztva a teljes és a részbeni megalapozatlanságot, mely elhatárolást az új Be. emelte törvényerőre.

3. A helytelen ténybeli következtetésből származó megalapozatlanság

A tényállás abban az esetben is megalapozatlan, ha az elsőfokú bíróság a

² Lásd Be. 351. § (2) bekezdés, valamint új Be. 592. § (1), (2) bekezdés.

³ Móra Mihály – Kocsis Mihály: *A magyar büntetőeljárás jog*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1961, 100-101. o.

⁴ Nagy Lajos: *Fellebbezés a büntetőperben*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1960, 204-205. o.

⁵ Cséka Ervin: *A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968, 297. o.

⁶ Király Tibor: *Büntetőeljárás Jog 3. átdolgozott kiadás*, Budapest, Osiris Kiadó, 2003, 481. o.

⁷ Be. 2. §, új Be. 6. §.

⁸ Lásd például Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*, Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2012, 333-335. o.

megállapított tényekből további tényre helytelenül következtet.⁹ A törvény nyelvtani értelmezéséből is kitűnik, hogy ilyen esetben a bíróság akár közvetlen, akár közvetett bizonyíték alapján megállapított tényekből következtet további tényekre. A bírói meggyőződéshez, a bizonyítékok értékeléséhez elválaszthatatlanul kapcsolódó folyamat hibája megalapozatlanságot eredményezhet.

Ténybeli következtetés az a művelet, amikor ismert tényadatokból ismeretlen tényadatokat állapítunk meg, mely folyamatban a következtetés, a szillogizmus meghatározó. E folyamat hiba megalapozatlansághoz vezethet.¹⁰ A ténybeli következtetés helytelen, ha a bíróság a logikai műveletben hibát vét. Helytelen a ténybeli következtetés, ha az nem a helyes alaptényből, mint premisszából indul ki, illetve ha az altétel helytelen. Továbbá akkor is, ha a következtetés tételei helyesek ugyan, de nincs meg az okszerű összefüggés az alaptétel és a következtetésként zárótételül levont tény között, mert az általános emberi gondolkodás, a társadalmi gyakorlat, az emberi tapasztalat, az okszerűség, a tudomány törvényei kizárják, hogy az alaptételből a bíróság által zárótételül elfogadott tényre lehessen következtetni.¹¹

A büntetőítélet és részeként az ítéleti tényállás kialakulásának folyamatában a gondolkodási műveletek, elsősorban a szillogizmusok (következtetések) játszanak meghatározó szerepet.¹² A következtetések a közvetlenül megállapítható tényeknél, de különösen a közvetett módon igazolható tényeknél, a tényből tényre következtetésnél bírnak nagy jelentőséggel. A helyes ténybeli következtetést a logika törvényszerűségei, az általános élettapasztalat, a természetes szemlélet, valamint véleményem szerint a bírói meggyőződés és a pszichológiai aspektusok is meghatározzák. A helytelen ténybeli következtetés logikai ítéletek megsértéséből, az általános élettapasztalat figyelmen kívül hagyásából fakad. A bírói ténymegállapítási folyamatban Varga Csaba is hangsúlyozza a logika fontosságát¹³, amint erre Elek Balázs is utal a vallomás befolyásolásáról szóló monográfiájában.¹⁴ A logika egyértelműen az egyik legfontosabb alapkőve a ténybeli következtetéseknek. Bencze Mátyás is hangsúlyozza a logika domináns szerepét, amikor rámutat, hogy logikailag nem fogadható el az a bírói érvelés, amikor a bíróság arra hivatkozással nem vesz figyelembe valamely bizonyítékot, hogy az ellentétes az általa megállapított tényállással.¹⁵

A helytelen ténybeli következtetés leginkább a közvetett bizonyítás során fordulhat elő.¹⁶ A bíróság ugyanis egy megállapított tényből következtet

⁹ Be. 351. § (2) bekezdés d) pont, új Be. 592. § (2) bekezdés d) pont.

¹⁰ Nagy Lajos [1960]: *i.m.* 216. o.

¹¹ Nagy Lajos [1960]: *i.m.* 283-284. o.

¹² Nagy Lajos: *Ítélet a büntetőperben*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1974, 271. o.

¹³ Varga Csaba: *A bírói ténymegállapítási folyamat természete*, Budapest, Akadémia Kiadó, 2003, 68-71. o.

¹⁴ Elek Balázs: *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008, 14-20. o.

¹⁵ Bencze Mátyás: *„Nincs füst, ahol nincsen tűz”. Az ártatlanság vélelmének érvényesülése a büntetőbíróságok gyakorlatában*, Debrecen, Dignitas Iuris Debreceni Iskola, 2016, 105. o. A bizonyítékok mérlegelésével összefüggésben lásd még: Szabó Krisztián: *Büntetőeljárás a jogi realizmus szemszögéből*, Magyar Jog, 2003/7, 417. o.

¹⁶ Király Tibor: *Büntetőeljárás Jog 2. átdolgozott kiadás*, Budapest, Osiris Kiadó, 2001, 463. o.

tudományos, logikai alapon, vagy a természetes szemlélet által elfogadott szempontok szerint további tényre. E gondolati műveletnek alaposnak, megfelelően ellenőrizhetőnek kell lennie és összhangban kell állnia a logika szabályaival is. Ha e kritériumoknak nem felel meg, a ténybeli következtetés megalapozatlansági hibával járhat. Sok esetben bonyolult gondolati, logikai folyamatról van szó, melynél szubjektív elemek is megjelennek, mint a perbíró meggyőződése, intellektusa. A tények bíróság általi megállapításakor a logikai következtetések során egyes gyanút keltő adatok érdemi terhelő bizonyítékká válhatnak. E folyamatban hangsúlyt kaphat a „*No smoke without Fire Instinct*” elve is, miszerint egyes releváns tények (elkövetési időt és helyet jellemző adatok) olyan valószerűnek ítélték, hogy elvethető a véletlenszerűségből eredő másként történés lehetősége, a füst a tüzet jelzi, mint ahogy a terhelő bizonyítékok törés nélküli összekapcsolódása (szinergiája) a vádlott általi elkövetést.¹⁷

A bizonyítás tartalmilag megismerést jelent. Ha a közvetett bizonyítással összefüggő gondolati művelet – elsősorban a logika szabályainak megsértése miatt – helytelen, akkor a tényállás a most elemzett ok folytán megalapozatlanná válik.¹⁸

Ha a bíróság egyes tényekből kellő alap nélkül, távoli és „laza” összefüggések alapján von le olyan következtetést, amely azokból nem okszerűen, vagy nem feltétlenül és kizárólagosan következik, a határozat helytelen ténybeli következtetés folytán megalapozatlannak minősül.¹⁹

A már idézettek szerint a ténybeli következtetés szoros összefüggésben áll a közvetett bizonyítással. Tremmelt követve a logikai értelemben vett közvetett bizonyítás két fő módját különböztethetjük meg, az ún. apagogikus és az ún. diszjunktív bizonyítást. A büntetőügyekben rendszerint a diszjunktív bizonyítás alkalmazására kerül sor, mivel az ügyvel kapcsolatban felmerülő lehetőségeket kell egyenként igazolni vagy cáfolni, szemben az apagogikus bizonyítás kategorikus következtetéseivel.²⁰

A ténybeli következtetésnél a bíróság már megállapíthatónak, bizonyítottnak tart egy tényt, és e tényből következtet további tényre. E gondolati folyamatban nagy hangsúlyt kap a tények közötti kapcsolat. A helyes, avagy helytelen bírói ténybeli következtetések megítélésénél jelentőséggel bír a tények közötti kapcsolatok beható elemzése, figyelemmel az általános élettapasztalatra, a társadalmi normákra és a tudomány állására.²¹

Tremmel megkülönbözteti az eredeti és származékos, a személyi jellegű és a tárgyi, a terhelő és mentő, valamint a közvetlen és a közvetett bizonyítékokat. Az

¹⁷ Derksen, Ton – Meijsing, Monica: *The Fabrication of Facts: The Lure of the Incredible Coincidence*, In: Kaptein Hendrik – Prakken, Henry – Verheij, Bart (eds) *Legal Evidence and Proof, Statistics, Stories, Logic*, Farnham – Burlington, Ashgate Publishing Limited, 2009, 39-41. o.

¹⁸ Belovics Ervin: *A másod-és harmadfokú bírósági eljárás*, In: Tóth Mihály (szerk.), *Büntető eljárásjog*, HVG-ORAC, Budapest, 2009, 444. o.

¹⁹ Kardos Sándor: *A másodfokú büntetőeljárás*, In: Holé Katalin – Kadlót Erzsébet (szerk.), *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata V. kötet*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 62. o.

²⁰ Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006, 104. o.

²¹ Tremmel [2006] *i.m.* 113. o.

eredeti bizonyíték esetén az adatforrás eredeti, elsődleges, a származékos azonban áttételes jellegű, másodlagos, harmadlagos. Személyi jellegű az a bizonyíték, amely pszichikus, tudati visszatükröződésen alapszik, a tárgyi bizonyíték ezzel szemben nem tudati, hanem anyagi formában jelenik meg a külvilágban. A terhelő és mentő bizonyítékok felosztása azzal áll összefüggésben, hogy a konkrét bizonyítékok alapján megállapítható tények az eljárás alá vont terhelt szempontjából terhelő vagy mentő tények-e, illetve enyhítő vagy súlyosító körülményeket alapozhatnak-e meg. Közvetlennek minősül a bizonyíték, ha a törvényes forrásból merített adat magára a büntetőjogilag releváns tényre vonatkozik, ezért a közvetlen bizonyítékok elfogadása esetén nyomban megállapítható a büntetőjogilag releváns tény. A közvetett bizonyíték esetén azonban a törvényes forrású közvetlen adat közvetlenül nem magára a büntetőjogilag meghatározó tényre vonatkozik, hanem csak azzal valamilyen kapcsolatban, összefüggésben álló más, „közbenső” tényre.²²

Megkülönböztethetünk perttechnikai és logikai értelemben vett közvetett bizonyítást. Perviteli szempontból közvetett a bizonyítás, ha azt nem az eljárást folytató bíróság végzi, hanem erre kiküldött bíró közreműködésével, vagy megkeresett bíróság útján kerül sor. A logikai értelemben vett közvetett bizonyítás alapja az, hogy minden pozitív állításnak van negatív hatása is, azaz szükségszerűen kizárja a megállapított tényekkel ellentétes tényeket, ez nevezhetjük logikai igazságnak is. A kétségtelenül bonyolult logikai folyamat során az elérhető incidiumoktól²³ mint átmeneti tényektől kell eljutnia a bírónak a sokszor többlépcsős folyamat során a kétséget kizáróan bizonyítható, „végleges tényekig”.

Tóth Mihály nyomán megállapíthatjuk, hogy a közvetett bizonyításnak az idők folyamán három fő elmélete alakult ki: a „láncelmélet”, a „kötél-vagy sodronyelmélet” és a „háló-elmélet”.²⁴ Tanulmányomban elsődlegesen a „láncolat elmélet” és a bizonyítékok szinergiájának kapcsolatát vizsgálom. Tóth szerint mindhárom fő elméletnek vannak felhasználható elemei és a „láncolat elmélet” sem önmagában téves, hanem az elmélet egyes olyan következményei, melyek a bizonyító erő fokozódását eredményező összekapcsolódásból nem következnek, mégis annak folyományaként kezeltek.²⁵ Ebből következik, hogy a láncolat elmélet kizárólagos alkalmazása a jogalkalmazóval szemben teljesíthetetlen követelményeket támaszt.

Tremmel a bizonyítékokról szóló – idézett művében – elveti a bírósági határozatokban gyakran hivatkozott, alapvetően Visinskijtől származtatható „láncolat” metaforát²⁶ s helyette a közvetett bizonyítékok szinergiája²⁷ mellett foglal

²² Tremmel Flórián: *Magyar büntetőeljárás*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001, 220-221. o.

²³ *Incidiumok* alatt olyan, a tényálladáshoz nem tartozó ténykörülményeket kell érteni, amelyeknek közvetlen bizonyítása lehetséges, és amelyekből következtetés útján a tényálláshoz tartozó, közvetlenül már nem észlelhető tény léte, vagy nemléte, valóság, vagy valótlanúsága megállapítható. Lásd Angyal Pál: *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve I. kötet*, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. Kiadása, Budapest, 1915, 319. o.

²⁴ Tóth Mihály: *Közvetett bizonyítás, preconcepciók és előítéletek*, In: *A büntetőítélet igazságtartalma* (Erdei Árpád szerk.), Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 78-82. o.

²⁵ Tóth u.o.

²⁶ L. Visinskij, Januarjevics, Andrej: *A perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban*, Akadémiai Kiadó,

állást, rámutatva arra, hogy a közvetlen bizonyítékokat hordozó ügyekben is jelentőséggel bír a közvetett bizonyítás.²⁸ A „szinergia-elmélet” a bizonyítékok együttműködését, szoros kapcsolódását jelenti. A „láncolat elmélet” szerint a közvetett bizonyítékok egymás közötti összefüggésének olyan jellegűnek kell lenni, hogy ezek valamennyien egy láncolatot alkossanak, egyetlen láncszem elvesztése esetén széthullik az egész lánc. A láncolatszerű kapcsolódás alapvető logikai szabály, osztom azonban Tremmel érveit, hogy nem kívánható meg minden ügyben a bizonyítékok szétszakíthatatlan láncolata. Erre egyébként Tóth Mihály is utal idézett művében. Egyes bizonyítékok eljárásjogi vagy tartalmi okból történő elvetése nem szakíthatja meg önmagában az egyébként szerves összefüggésben álló bizonyítékok bizonyítóerejű kapcsolatát. Tremmelhez hasonlóan foglal állást Ibolya Tibor is tanulmányában, melyben kifejti, hogy véleménye szerint kifogásolhatóan sokan még mindig alapvetően meghatározónak tartják a „láncolat elméletet.” A jogtudomány által elért újabb eredményekre utalva, konkrét felsőbb bírósági döntésre²⁹ hivatkozva érthetetlennek tartja, hogy a magyar bírósági gyakorlatban a mai napig eredeti értelmében hivatkoznak a felmentő ítéletek és hatályon kívül helyező végzések indokolásában Visinszkij bizonyítékértékelési elméletére.³⁰ Magam is úgy látom, egyetértve Tremmelrel és alapvetően osztva Ibolya érvelését, hogy napjaink bírói érvelésének a bizonyítékok mérlegelését illetően már nem lehet kizárólagos alapja a Visinszkijtól származó „láncolat elmélet”, mellyel szemben Tremmel meggyőző érveket hoz fel és azokat úgy gondolom, hogy célszerű lenne követnie az alakuló ítélkezési gyakorlatnak is. Ugyanakkor osztom Tóth Mihály gondolatait is, hogy valamennyi fő bizonyítási elméletnek lehetnek pozitív elemei.³¹ A „láncolat elmélet” kizárólagossága azonban megítélésem szerint valóban nem tartható és figyelemre méltó lehet a „háló modell” is a bizonyítékok értékelése során, melynek alkalmazásakor a hangsúlyt nem az egyes bizonyítékok egymáshoz való viszonyára helyezik, hanem a bizonyítandó tényekkel egyaránt fennálló kapcsolatukra.³²

Utalni kell rá, hogy a „szinergia elmélet” napjainkban – hasonlóan a jogtudomány más kutatási eredményeihez – megjelenik felsőbb bírósági határozatokban is, ahol a bíróság részben Tremmel munkásságára hivatkozva fejti ki, hogy a megalapozott ítéleti tényállás a helyesen értékelt bizonyítékok szinergiája folytán kétséget kizáróan megállapítható.³³

A közvetett bizonyítással is összefüggésben kiemelendő, hogy a bizonyítási eszközt meg kell különböztetni a bizonyítéktól. A bizonyítási eszköz (pl. a terhelt vallomása, a tanúvallomás) a perrendi formaságok megtartása mellett az eljárási

Budapest, 1952, 328. o.

²⁷ A szinergia görög eredetű szó jelentése: együttműködés. [<http://idegen-szavak.hu/szinergia> (letöltés: 2014. április 20.)].

²⁸ Tremmel [2006] *i.m.* 103-127. o.

²⁹ Fővárosi Ítéletábla 6.Bf.261/2014/17.számú hatályon kívül helyező végzése.

³⁰ Ibolya Tibor: *Egy önkényuralmi bizonyítékértékelési elmélet továbbéléséről*, Magyar Jog, 2015/9, 533-534. o.

³¹ Tóth *i.m.* 81. o.

³² Tóth *i.m.* 82. o.

³³ Debreceni Ítéletábla Bf.II.374/2014/5., Bf.II.503/2014/8., Bf.II.392/2014/37., Bf.II.9/2015/37.

cselekmény a bizonyíték beszerzésére, a bizonyíték pedig maga a bizonyítási eszközökből származó információ, azaz személyi bizonyítéknál a vallomás tartalma. Az ítélezési tapasztalatok alapján megállapítható, hogy a bírói gyakorlat határozatainak indokolásában is használja a személyi és tárgyi, a terhelő és mentő, valamint a közvetlen és közvetett bizonyíték fogalmát, mely utóbbi különösen a helyes ténybeli következtetések bonyolult logikai folyamatában játszik jelentős szerepet.

Tremmel okfejtése szerint bizonyítékká csak törvényes forrásból származó adat válhat. Az nem kétséges, hogy felhasználni csak törvényes közvetlen bizonyítékot lehet. Felvethető azonban olyan értelmezés is, miszerint a törvénynek mindenben meg nem felelő eljárás még nem feltétlen zárja ki, különösen az eljárási szabályoktól eltérve felvett bizonyítékból származó közvetett bizonyíték felhasználását. Sok esetben csak a bírósági eljárás fakultatív, fellebbezési szakaszában derül fény arra, miszerint valamely bizonyíték oly mértékben törvénytelen, hogy a tényállás alapját nem képezheti. A törvénytelen bizonyíték azonban, ha hibásan is, de megalapozta a vádemelést, sőt sokszor az elsőfokú ítéletet is, és a korrekcióra csak a fellebbezési perben kerül sor. Ilyen esetben vajon kimondhatjuk-e, hogy a bizonyíték létre sem jön, amikor számos, bár anyagi jogerővel nem bíró joghatást váltott ki (pl. kényszerintézkedések, nyomozás, vádemelés, elsőfokú marasztalás).

Összességében megállapítható azonban, hogy a tisztességes, törvényes eljárás elveivel, normarendszerével Tremmel álláspontja áll összhangban, mert a jogerős elítélést megalapozó törvényes bizonyíték létrejöttét a súlyos eljárási szabálysértés kizárja, erre példaként hozható fel többek között az új Be. általános bizonyítástilalmi klauzulája [167. § (5) bekezdés] és más, egyes személyi bizonyítási eszközökhöz kapcsolódó törvényi rendelkezések.³⁴

A ténybeli következtetések helyességének megállapítása a büntetőperben tehát egy rendkívül összetett jogalkalmazói tevékenység, melyet a jogirodalom által részletesen kimunkált elvek mellett az adott ügy konkrét bizonyítékainak jellegzetességei is jelentősen befolyásolnak.

Egy adott tényből egy másik tény nem következik feltétlen okszerűen. A tények kapcsolata csak akkor igazolható, ha a logikai törvényeinek megfelelően bizonyítható a viszonyuk. Például egy közforgalom számára nyitva álló helyen a vádlott ujjnyomának rögzítése még nem feltétlenül vezet ahhoz a következtetéshez, hogy ő a vádbeli lopás elkövetője. Az emberölés helyszínén talált idegen eredetű, nem azonosítható biológiai nyom önmagában nem adhat alapot olyan ténybeli következtetésre, hogy nem a részleges beismerő vallomást tevő vádlottak, hanem más az elkövető. Az a tény, hogy a vádlott olyan támadóeszközzel rendelkezik, mely alkalmas volt a sértetti sérülés előidézésére, más terhelő adat hiányában még nem következteti, hogy bizonyosan a vádlott volt az elkövető.

A téves ténybeli következtetés fogalmának elemzése és az elméleti síkon említett példák után tekintsük át, hogy miként jelenik meg az ítélezésben a

³⁴ A tanúvallomással összefüggésben: új Be. 169. § (3) bekezdés, 177. § (2) bekezdés, a terhelti vallomásnál: új Be. 185. § (3) bekezdés.

tárgyalt megalapozatlansági ok. A Legfelsőbb Bíróság az életveszélyt okozó testi sértés büntette miatt indult büntetőügyben kimondta, hogy az adott esetben rendelkezésre álló közvetett bizonyítékok nem alkotnak olyan, a logika szabályainak is megfelelő láncot, amely kizárná a más általi elkövetés lehetőségét. Az elsőfokú bíróság a közvetett tanúk vallomásának tartalmától eltérve téves, a logika szabályaival ellentétes következtetést vont le. Abból a tényből, hogy a helyszínről a vádlott késsel a kezében távozott, megnyugtató bizonyossággal nem következik, hogy kizárólag a vádlott okozta a sértetti sérüléseket. Az ellentétes tartalmú, döntően közvetett bizonyítékok közül csak azt lehetett kétséget kizáróan megállapítani, hogy a vádlott késsel a kezében távozott a helyszínről. Más objektív adat vagy közvetlen bizonyíték hiányában a fellebbezési bíróság alapvetően logikai hiba miatt nem találta alaposnak az elsőfokú bíróság ténybeli következtetését, ezért a vádlottat a megalapozatlanság orvoslása után az életveszélyt okozó testi sértés büntetének kísérlete miatt emelt vád alól felmentette.³⁵ A legfelsőbb bírósági döntés levezetése alapos, a láncelméletre *kizárólagos* hivatkozással viszont – Tremmel érveit osztva – a már kifejtett indokok alapján nem értek egyet.

Egy aljas indokból elkövetett emberölés büntette miatt indult büntetőügyben a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy abból a tényből, miszerint a vádlott tartott attól, hogy a sértett a nyomozó hatóságnak feltárja a közösen véghezvitt emberrablási cselekményüket, rejtkehelyet biztosított, illetve olyan típusú fegyverrel rendelkezett, mellyel a sértett életét kioltották, minden kétséget kizáró módon nem következik az a tény, hogy a sértett életét a vádlott oltotta ki.³⁶

Többfős elkövetés esetén nagy nehézségeket jelent az egyes vádlottak cselekvőségének pontos elhatárolása, mely során perdöntők lehetnek a bírói ténybeli következtetések. A két vádlott ellen nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntette miatt indult büntetőügyben az elsőfokú bíróság a vádlottak helyszínen való jelenlétéből és a sértett kirablásának, valamint megölésének tényéből arra a következtetésre jutott, hogy mindkét vádlott bántalmazta a sértettet. A másodfokú bíróság azonban megállapította, hogy önmagában a rablásban való együttes részvétel még nem feltétlen jelenti azt, hogy az ölést is ketten vitték véghez, mely ténybeli következtetést a helyszíni adatai, a szakértői vélemények nem erősítettek meg.³⁷

Egy jelentős vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelés büntette miatt indult büntetőügyben a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a megyei bíróság helytelen ténybeli következtetéssel állapította meg a vádlott által aláírt kötelezettségvállalással az önkormányzatot ért kár összegét. A bíróság ugyanis egyes tények helyes megállapítása után téves következtetésen alapuló számítási mód folytán a valósnál több millió forinttal magasabb értéket rögzített.³⁸

³⁵ Legfelsőbb Bíróság Bf.IV.2.516/1999/8.

³⁶ Legfelsőbb Bíróság Bf.IV.2.144/2000/8.

³⁷ Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság 8.B.1941/2008/33., Debreceni Ítéletábra Bf.I.36/2010/4.

³⁸ Legfelsőbb Bíróság Bf.III.2.076/2000/3.

4. Zárszavak

Amint az idézett jogesetek is jól mutatják, a helytelen ténybeli következtetések megállapításakor az ítélkezési gyakorlat nagy jelentőséget tulajdonít a következtetési folyamat logikájának, a logika szabályai megtartásának, ami természetes, hiszen a logika a gondolkodást, mint az igazság kiderítésének eszközét vizsgáló és a gondolkodás formáit, törvényeit rendszerező tudomány.³⁹ A következtetés logikus volta, a szillogizmus szabályainak megtartása alapvető követelmény, nem mellőzhető viszont álláspontom szerint a konkrét ügyekben a jogirodalom által meghatározott szempontoknak – mint a tudomány törvényei, a társadalmi gyakorlat és az általános élettapasztalat – figyelembe vétele sem. Emellett a bíró is ember, ezért az ítéletalkotás bonyolult folyamatában fontos szerepet játszanak az emberi tényezők, a bíró személyisége, pszichés jellemzői is,⁴⁰ melyek meghatározzák a bírói meggyőződést, ami a helyes ténybeli következtetésekhez és a megalapozott tényálláshoz vezet. A helytelen ténybeli következtetés mint megalapozatlansági ok az új Be. fellebbezési rendszerében azért is fokozottan jelentős, mert a következtetési hiba kizárólag *részbeni* megalapozatlanságként minősíthető, ezért a másodfokú eljárásban a revízió során azt a felülbírálatot végző bíróságnak kötelező módon orvosolnia kell, még abban az esetben is, ha nem csak átkötő, részlettényeket, hanem központi tényállásrészeket érint. Mindez összefüggésben áll a törvény eljárást gyorsító és a hatályon kívül helyezések számát csökkenteni kívánó törekvéseivel, miáltal úgy gondolom, hogy a korábbi magyar perjogi fejlődéstől eltérve a másodfokú bíróság is hangsúlyos ténybírói szerepet kap. Fontos azonban végezetül rögzíteni, hogy a ténybeli nagyreformáció bővítése nem vezethet oda, hogy a másodfokú bíróság átvegye az elsőfokú bíróság ténybírói szerepét, mert a tényállás megállapítása a közvetlenség elvének részbeni háttérbe szorulása ellenére továbbra is az elsőfokú bíróság feladata.

³⁹ Pusztai Ferenc (főszerk.), Magyar Értelmező Kéziszótár második, átdolgozott kiadás, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003, 842. o.

⁴⁰ Frank, Jerome: *Law and the modern mind*, Garden City, New York, Anchor Books Doubleday & Company, Inc., 1963, 108-126. o.